

The Scope of The Crime of Currency Criminality and its Prevention Factors in The Iranian Legal System

Fereydoon Jafari¹, Morteza Sarouti Biniaz^{*2}

1. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Literature and Humanities, Bu Ali Sina University, Hamadan, Iran.

Email: jafari.fereydoon@gmail.com

2. M.A. Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Literature and Humanities, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: mortezaservati@yahoo.com

A B S T R A C T

Today, many currency crimes in the Iranian legal system with various criminal offenses have been considered by the legislature; crimes such as smuggling of currency, embezzlement, hoarding, illegal seizure, etc., in laws such as the Islamic Penal Code of 2013 and certain laws Such as the Anti-Smuggling Act and the 2013 currency are foreseen. Hence, the scope of committing currency-related crimes can be studied at various levels of the Iranian legal system. However, it can be argued that the purpose of the establishment of different laws in relation to currency criminals is to prevent such types of crime in the country, which appears as legislative, judicial or criminal policies. Nevertheless, in the present study, we seek to generalize the scope of the crime of committing foreign-exchange crimes at the

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2022.153654

Received:
11 May 2019

Accepted:
3 March 2019

Published:
22 August 2022

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

macro and micro level in Iranian law, considering the preventive factors in this field.

Keywords: Crime, Currency, Currency Smuggling, Prevention, Punishment.

Excerpted from the dissertation entitled "Currency-related crimes in the Iranian banking system", Islamic Azad University, Campus of Science and Research, Hamadan Branch, Faculty of Literature and Humanities.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Morteza Servati Biniyaz: Conceptualization, Software, Validation, analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Visualization, Project administration

Fereydoon Jafari: Methodology, Validation, analysis, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Jafari, Fereydoon & Morteza Sarouti Biniyaz. "The Scope of The Crime of Currency Criminality and its Prevention Factors in The Iranian Legal System" *Journal of Legal Research* 21, no. 50 (August 22, 2022): 227-248.

E x t e n d e d A b s t r a c t

Currency literally means value and source, and in terms of currency is a common currency of foreign countries, which is approved in our country's banking system.

The ultimate goal of committing foreign exchange crimes in the banking system is to obtain large financial benefits for economic criminals who, by carrying out criminal operations, will eventually succeed in illegally withdrawing foreign currency from the legal cycle of the economic system or the legal policies of the central bank. Has been included in Article 44 of the Anti-Trafficking Inc Law approved in 2013. In addition to currency smuggling, there is an issue called currency violation, which is a violation from the perspective of the legislator and will be dealt with at the same level.

The world economy has two systems: fixed rate and floating rate:

Fixed exchange rate system:

Prior to World War I, the world's major currencies were defined as gold or silver, or currencies that could be converted to gold and silver, which was referred to as the basic gold system.

Floating exchange rate system:

Equality rates are set based on market forces (ie supply and demand) for different currencies. In a floating exchange rate system, the government does not intervene in the foreign exchange market.

In Iran, before the unification of the exchange rate or the single exchange rate, there were three official exchange rates, a competitive base currency and a floating currency in the banking system and a parallel foreign exchange market outside the banking system.

Banking system

The legislator has not defined the banking system in the Law on Interest-Free Banking Operations adopted in 1983, but the banking system can be defined as a group of governmental, non-governmental, private banks in the country and formed in accordance with the law and licensed by the Central Bank. .

Bank crime means crimes that occur within the scope of activities of banks, so that in some cases arises from the position of the banking system or some of the crimes that are in the realm of territory

Criminal is a crime and has entered the banking system and its definition is the same as the criminal realm.

Currency crime means an act that leads to illegal exit of currency from the country, which means that in the operations of the banking system, by committing multiple or mostly simultaneous crimes, the offender attempts to illegally withdraw currency through the banking system;

Law on Combating Commodity and Currency Smuggling approved in 2013
The law provides for a coherent definition of trafficking; However, this definition is not without its drawbacks.

Philosophy of currency crimes: Currency crimes can be considered as a behavior contrary to social order, currency crimes are no exception to this and rosy crimes are among the crimes against the economic security of the country. It is noteworthy that the Iranian legislature has applied various criminal policies to this category of crimes in different periods. After applying a strict criminal policy in the courses First, the legislature has adjusted its policy and returned to a tougher criminal policy; But the common denominator of most legislative periods in Iran has been the dependence of criminal policy on currency crimes on government policies. Nevertheless, the nature of foreign exchange crimes can be considered as economic crimes and its philosophy of criminalization can be expressed as the interest of the system and the general public.

Methods of preventing foreign exchange crimes

Primary, secondary and tertiary prevention

Hughes attributes this classification to North American criminologists based on the model of medical epidemiology.

Primary prevention

In primary prevention, where the target audience is not necessarily the perpetrators of currency crimes, but the general public, the main goal is to eliminate the chances of committing a crime.

Secondary prevention

Intervenes for people who are at risk of deviating from a positive life path.

Third party prevention

Level 3 preventive interventions take place in situations where the person has passed the danger stage and entered the delinquency stage.

Judicial and criminal prevention, status, comprehensive and developmental

Judicial and criminal prevention

This type of prevention, which is applied by using the tools of criminal law, prevents the commission of a crime in foreign exchange through intimidation, disability and rehabilitation.

Situational prevention

Situational prevention is a type of non-criminal prevention or action that emphasizes the situation and situation, time and place of the crime;

Community prevention

Community or community-based prevention is interventions and measures designed to change societal conditions that affect delinquency in communities.

conclusion :

In the present study, it was investigated that foreign exchange crimes have a legally prescribed punishment; However, because currency crimes can result from international interactions. There are different interpretations of this concept in different countries and there may be a single interpretation in different places. Therefore, the concept of the constituent elements of crime in this discussion has an abstract concept rather than an international one, which has an impact on the legislative policies of economic crimes in the field of domestic banking.

Crimes that occur in the field of banking system in relation to currency crimes are certainly examined in the form of banking law and its features and elements make sense in this format, but crime has meaning in specific criminal law and the definition of it is here. . Currency crime, the provisions of which is the illegal departure of currency from the country, means that the perpetrator or perpetrators, by committing crimes such as counterfeiting, etc., and sometimes along with committing violations by banking personnel, eventually commit currency smuggling.

This Page Intentionally Left Blank

قلمرو جرم‌انگاری جرایم ارزی و عوامل پیشگیری از آن در نظام حقوقی ایران

فریدون جعفری^۱ مرتضی ثروتی بی‌نیاز^۲*

۱. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

Email: jafari.fereydoon@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: mortezaservati@yahoo.com

چکیده:

امروزه، جرایم ارزی بسیاری در نظام حقوقی ایران با عناوین مجرمانه مختلفی، مورد توجه مقنن قرار گرفته است؛ جرایمی همچون قاچاق ارز، اختلاس، احتکار، تصرف غیرقانونی و ... که در قوانینی همچون قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و قوانین خاصی همچون قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ مورد پیش‌بینی قرار گرفته است. از این رو قلمرو ارتکاب جرایم مرتبط با ارز را می‌توان در سطوح مختلفی از نظام حقوقی ایران، مورد مطالعه و بررسی قرار داد. باین حال می‌توان عنوان نمود که هدف از وضع قوانین مختلف در رابطه با جرایم ارزی، تنها پیشگیری از این نوع جرایم در سطح کشور است که به صورت سیاست‌های تقنینی یا قضایی یا سیاست‌های جنایی بروز می‌کند. با وجود این ما در پژوهش حاضر به دنبال تبیین کلی قلمرو جرم‌انگاری ارتکاب جرایم مرتبط با ارز در سطح

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوقی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2022.153654

تاریخ دریافت:

۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش:

۱۲ اسفند ۱۳۹۷

تاریخ انتشار:

۳۱ مرداد ۱۴۰۱

کلان و خرد در حقوق ایران با توجه به عوامل پیشگیرانه موجود در این زمینه هستیم.

کلیدواژه‌ها:

جرم، ارز، قاچاق ارز، پیشگیری، مجازات.

برگرفته از پایان‌نامه با عنوان «جرایم مرتبط با ارز در نظام بانکی ایران»، دانشگاه آزاد اسلامی، پردیس علوم و تحقیقات، واحد همدان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

مرتضی ثروتی بی‌نیاز: مفهومی‌سازی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، تصویرسازی، مدیریت پروژه.
فریدون جعفری: روش‌شناسی، اعتبارسنجی تحلیل، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

جعفری، فریدون و مرتضی ثروتی بی‌نیاز. «قلمرو جرم‌انگاری جرایم ارزی و عوامل پیشگیری از آن در نظام حقوقی ایران». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۱، ش. ۵۰ (۳۱ مرداد ۱۴۰۱): ۲۲۷-۲۴۸.

مقدمه

در پژوهش حاضر، ما به بررسی قلمرو ارتکاب جرایم مرتبط با ارز در نظام حقوقی ایران خواهیم پرداخت. در پژوهش حاضر، تعریف دقیقی از ارز بیان می‌شود که منظور از کاربرد واژه ارز چیست و ارز در شبکه اقتصادی کشور ما چه جایگاهی دارد که از آن به عنوان نظام ارزی صحبت می‌شود. پس از آنکه نظام ارزی تعریف شد، همین نظام ارزی درون کشورها چه سمت و سویی در اقتصاد جهانی داشته و در نهایت سیاست اقتصادی ایران در حوزه ارزی بر چه مبنایی استوار می‌باشد. به این موضوع پرداخته می‌شود که آیا اعمال سیاست‌های مختلف و یا تصمیم‌گیری‌های ارزی خود به تنهایی می‌تواند زمینه‌ساز سوءاستفاده مجرمین و جرایم اقتصادی را فراهم آورد و نقش مسوولان و متولیان ارزی در این راستا چیست و نیز مشخص خواهد شد که منظور از جرایم مرتبط با ارز در نظام بانکی، کدام نظام بانکی مدنظر است: آیا صرفاً شامل بانک‌های دولتی یا خصوصی و یا نیمه دولتی و یا همگی بانک‌های کشور می‌باشد. جرایمی که موضوع تحقیق است تبیین می‌گردد تا مشخص شود هدف از بررسی جرایم ارزی، چه نوع جرایمی است؟ با توجه به این طرح مسأله می‌توان بیان داشت، قلمرو قانونی جرایم ارزی را می‌توان در قوانین مختلفی مورد مطالعه قرار داد که ذیلاً پس از ارائه مفاهیم، بدان خواهیم پرداخت.

۱- مفهوم‌شناسی

با ارائه تعریف و شناخت ویژگی‌های قاچاق ارز است که از طریق آن می‌توان به جرایمی که در ارتباط با ارز در نظام بانکی رخ می‌دهد، دست یافت؛ از این رو در ابتدای مطالب به مفهوم ارز و قاچاق ارز اشاره خواهیم نمود و سپس به بررسی قلمرو جرایم ارزی در حقوق ایران خواهیم پرداخت.

۱-۱- مفهوم ارز^۱

ارز، از دیدگاه لغوی، اصطلاحی و قانونی، مفاهیم مختلفی دارد؛ ارز از نظر لغوی به معنی بها، نرخ، قدر و قیمت، از مصدر ارزیدن است.^۲ و از نظر اصطلاحی پول رایج کشورهای خارجی است که در نظام بانکی کشور ما مورد تأیید و داد و ستد قرار می‌گیرد، اعم از اسکناس مسکوکات، حوالجات ارزی و سایر اسنادی که در مبادلات مالی کاربرد دارد.^۳ و بند «پ» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ در خصوص مفهوم قانونی بیان می‌دارد: «ارز: پول رایج کشورهای خارجی، اعم از اسکناس، مسکوکات، حوالجات ارزی و سایر اسناد مکتوب یا الکترونیکی است که در مبادلات مالی کاربرد دارد.» نیز مؤید همین موضوع است.

1. Exchange

۲. حسن عمید، فرهنگ عمید (تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۸)، ۱۰۳.

۳. محمد رضا ساکی، حقوق کیفری اقتصادی (تهران: جنگل، ۱۳۹۰)، ۵۵.

۱-۲- مفهوم قاچاق ارز^۴

هدف نهایی از ارتکاب جرایم ارزی در حوزه نظام بانکی کسب سود و منفعت مالی گسترده برای مجرمین اقتصادی است که با انجام عملیات مجرمانه در نهایت موفق به خروج غیرقانونی ارز از سیکل قانونی سیستم اقتصادی یا همان سیاست‌های قانونی بانک مرکزی می‌شوند که قانونگذار این قبیل اعمال را در ماده ۴۴ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ گنجانده است. در کنار قاچاق ارز موضوعی به نام تخلف ارزی وجود دارد که از منظر قانونگذار تخلف بوده و در همان سطح با آن برخورد خواهد شد.

قاچاق از نظر لغوی کلمه‌ای ترکی و به معنی تردستی و کاری است که پنهانی و با تردستی انجام می‌شود^۵ و از نظر اصطلاحی قاچاق عبارت است از واردات و صادرات کالا و هر چیزی که به موجب قانون واردات و صادرات آن ممنوع یا در انحصار دولت است یا بدون تشریفات و مقررات قانونی و پرداخت عوارض و حقوق گمرکی وارد یا صادر شده باشد. خرید و فروش و نگهداری این کالا در مواردی که قانون صریحاً بیان داشته است نیز در حکم قاچاق است.^۶

به طور کلی قاچاق ارز، عبارت است از اقدام به خارج نمودن ارز از کشور یا حواله کردن آن به خارج کشور و همچنین اقدام به خرید و فروش ارز و حمل و حواله آن برای خروج از کشور، خارج از سیستم بانکی و صرافی‌های مجاز و بدون رعایت مقررات بانک مرکزی.^۷ البته با توجه به بند «خ» ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲: «عدم رعایت ضوابط تعیین شده از سوی دولت یا نداشتن مجوزهای لازم از بانک مرکزی برای ورود، خروج، خرید، فروش یا حواله ارز»، ورود ارز بدون رعایت ضوابط معین توسط دولت و بدون مجوزهای لازم از بانک مرکزی در زمره قاچاق قرار گرفته و حمل ارز از این جرایم خارج شده است.

۲- ساختار نظام ارزی در جهت تسهیل شناسایی جرایم ارزی

اقتصاد جهانی دارای دو نظام نرخ ثابت و نرخ شناور می‌باشد که تغییر ساختار، از سمت نظام نرخ ثابت به سوی نظام نرخ شناور در حرکت می‌باشد؛ ساختارهای مارالذکر، باعث شناسایی بهتر جرایم ارزی و نظام ارزی در کشورهای مختلف، از جمله ایران می‌باشد که ذیلاً به بررسی و تحلیل آن خواهیم پرداخت.

۲-۱- نظام نرخ‌های ثابت ارز^۸

تا قبل از جنگ جهانی اول عمده پول‌های جهان به صورت طلا یا نقره و یا با ارزهای قابل تبدیل

4. Exchange Smuggling

۵. عمید، پیشین، ۷۸۴.

۶. ساکی، پیشین، ۲۲.

۷. همانجا.

8. Fixed Exchange Rate System

به طلا و نقره تعریف می‌شدند که از آن به عنوان نظام «پایه طلا» نیز نام برده می‌شد و در این نظام، پیدایش کسری در موازنه پرداخت‌های یک کشور، منجر به خرج طلا از آن کشور می‌شود که با شروع جنگ جهانی اول نظام پایه طلا به تدریج در اوج فروپاشی قرار گرفت؛ کشورهای متخاصم برای تأمین مخارج جنگی دست به انتشار حجم وسیعی از اسکناس‌ها زدند که به طبع قابلیت تبدیل به طلا را نداشت و در نتیجه تبدیل‌پذیری ارزها به طلا و ممنوعیت خروج طلا، خود در این دوران به معنای پایان عمر نظام پایه طلا بود و با وقوع رکود بزرگ در پایان دهه ۱۹۲۰ و متعاقب آن جنگ جهانی دوم اقتصاددانان دولت‌های بزرگ به دنبال یک راهکار اساسی برای سیستم مبادلات بین‌المللی بودند که در سال ۱۹۴۴ این تفکر به عینیت تبدیل شد و نظام پولی جدید بین‌المللی تحت عنوان نظام «برتون وودز»^۹ مورد تصویب قرار گرفت و صندوق بین‌المللی پول افتتاح شد و کشورهای عضو موظف به تعریف پول خود برحسب رابطه طلا و دلار گردیدند.

۲-۲- نظام نرخ‌های ارز شناور

در نقطه مقابل نظام نرخ‌های ثابت ارز، به لحاظ ثبات نرخ برابری، نظام ارزهای شناور قرار دارد. در این نظام، نرخ‌های برابری نه تابع ارتباط پول‌های مختلف با طلا است و نه بر اساس توافق و قرارداد میان دولت‌ها تعیین می‌شود بلکه در این نظام، تعیین نرخ‌های برابری بر اساس نیروهای بازار (یعنی عرضه و تقاضا) برای پول‌های مختلف صورت می‌گیرد برای مثال در این سیستم هرگاه تقاضا برای پول کشوری کمتر از عرضه آن پول باشد، قیمت آن پول کاهش و در مقابل هرگاه تقاضا برای پول آن کشور از عرضه آن بیشتر باشد، قیمت آن پول افزایش خواهد یافت. پس به طور کلی باید گفت که در نظام نرخ شناور ارز، دولت هیچ مداخله‌ای در بازار ارز نمی‌نماید و مکانیسم بازار، تعیین‌کننده نرخ ارز خواهد بود و خود به خود، تعادل در تراز پرداخت‌های خارجی به دست خواهد آمد. در ایران تا قبل از یکسان‌سازی نرخ ارز یا همان تک‌نرخ شدن ارز، سه نرخ ارز رسمی، ارز پایه رقابتی و ارز شناور در نظام بانکی و بازار موازی ارز در خارج از نظام بانکی وجود داشت. نرخ ارز پایه برای درآمدهای حاصل از صادرات نفت و واردات و ... نرخ رقابتی برای کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای که واجد شرایط استفاده از نرخ رسمی نبودند و نرخ ارز شناور نیز در مورد بقیه معاملات در نظام بانکی اعمال می‌شد و این رویه و اختلاف فاحش نرخ ارزهای تخصیصی برای امور مربوطه با قیمت ارز در بازار آزاد باعث می‌گردید افراد سودجو با تقلب و استفاده از شیوه‌هایی مثل انجام معاملات ساختگی واردات، ثبت شرکت‌های صوری و تهیه صورت‌حساب‌های غیرواقعی نسبت به جذب و اخذ ارزهای به اصطلاح دولتی اقدام و برخلاف هدف و مسیر در نظر گرفته شده، ارز حاصله را در بازار آزاد عرضه می‌نمودند.^{۱۰} تلاش‌ها برای یکسان‌سازی نرخ ارز خصوصاً نرخ ارز در داخل و خارج از نظام بانکی در دولت‌های قبل، صورت گرفته و البته موضوع مهم و چالش‌برانگیز در کنار تمامی اقدامات بحث

9. Berrton Woods

۱۰. ساکی، پیشین، ۵۷.

شرایط تحریم اقتصادی کشور می‌باشد که خود یکی از عوامل مهم جلوگیری از رسیدن به نظام تک‌نرخی شدن نرخ ارز می‌باشد. از طرفی، سیاست‌های ارزی دولت در سال ۱۳۹۳ بر مبنای کاهش نوسانات نرخ ارز، حفظ رقابت‌پذیری بنگاه‌های داخلی در مقابل بنگاه‌های خارجی، زمینه‌سازی برای اجرای برنامه یکسان‌سازی نرخ ارز تا پایان سال ۹۴ و تسهیل دسترسی به خدمات ارزی استوار است. کاهش نوسانات نرخ ارز منجر به ثبات بیشتر در سطح اقتصاد کلان خواهد شد که در کنار تداوم روند کاهشی تورم، پیش‌بینی‌پذیری تحولات آتی اقتصاد کلان را افزایش خواهد داد. بنابراین کاهش نوسانات نرخ ارز، ایجاد شرایط مساعد برای یکسان‌سازی نرخ ارز، حفظ قدرت رقابت بنگاه‌های داخلی و افزایش گستره خدمات ارزی، رویکردهای اصلی دولت برای تدوین سیاست‌های ارزی را در جهت تسریع فرآیند خروج از رکود تشکیل می‌دهند.^{۱۱} در نتیجه اگر دولت بتواند با تصمیم صحیح، روش مناسبی در خصوص یکسان‌سازی نرخ ارز صورت دهد و تفاوت فاحش مبلغ ارز را خنثی و یا کاهش حداقلی دهد تا حد بسیار بالایی و به دلیل اینکه تفاوت قیمت نرخ ارز بانکی و بازار آزاد وجود نخواهد داشت، سوء استفاده کنندگان و مجرمان اقتصادی منفعتی در قبال زمینه‌سازی برای ارتکاب جرایم ارزی در حوزه نظام بانکی به دست نمی‌آورند. از جهاتی، اگرچه هدف دولت برقراری تعادل در نظم کلان اقتصادی کشور است لیکن امکان دارد همین تصمیمات مستقیماً به ایجاد جرایم مرتبط با ارز در نظام بانکی و یا پیشگیری از این جرایم، منجر گردد؛ کما اینکه بسیاری از مجرمان اقتصادی، مورد سوء استفاده از خلغ‌های ایجاد شده از تصمیم‌گیری‌های صورت گرفته هستند.

۲-۳- نظام بانکی

قانونگذار در قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۲ تعریفی از نظام بانکی به عمل نیاورده است لیکن می‌توان نظام بانکی را به مجموعه بانک‌های دولتی، غیردولتی، خصوصی موجود در کشور و تشکیل شده بر اساس قانون و دارای مجوز فعالیت از بانک مرکزی تعریف نمود که در مجموع یک سیستم یکپارچه جهت تسهیل امور بانکی تشکیل داده و تحت نظارت دولت و مطابق با سیاست‌های پولی و بانکی کشور که هر ساله توسط بانک مرکزی تدوین و اعمال می‌شود، انجام وظیفه می‌نماید. باوجود این باید به نقش بانک‌های خصوصی و بانک‌هایی که قبلاً دولتی بوده و اکنون تبدیل به یک بانک خصوصی شده‌اند نیز توجه نمود. بانک‌های گروه اول یعنی بانک‌های کاملاً خصوصی که از سال ۱۳۸۰ با ایجاد بانک اقتصاد نوین به عنوان اولین بانک خصوصی با مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان بورس و اوراق بهادار تشکیل شدند و گروه دوم، بانک‌هایی همچون تجارت، صادرات، رفاه و ملت که در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی و حسب دستور مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و با تشکیل کمیته خصوصی‌سازی بانک‌ها از ابتدای سال ۱۳۸۶ روند خصوصی‌سازی این بانک‌ها آغاز شد و به تدریج به بخش خصوصی انتقال پیدا کردند. لیکن در نهایت

۱۱. پایگاه اطلاع‌رسانی جمهوری اسلامی ایران، ستاد هماهنگی امور اقتصادی دولت، «سیاست دولت برای خروج غیر تورمی از رکود طی سال‌های ۹۴-۹۳»، ۱۳۹۳، ۸-۹.

مجموع همگی این بانک‌ها اعم از دولتی، شبه‌دولتی و خصوصی سیستم نظام بانکی را تشکیل داده و به اتفاق تحت بخش‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های بانک مرکزی در خصوص تصمیمات راجع به ارز قرار گرفته و موضوع تحقیق حاضر می‌باشند.

۳- قلمرو جرم‌انگاری جرایم ارزی در تقسیمات

قلمرو جرم‌انگاری جرایم ارزی در حقوق ایران را می‌توان در دو سطح جرایم بانکی و جرایم ارزی مورد مطالعه و تحلیل قرار داد.

۳-۱- جرایم بانکی

منظور از جرم بانکی، جرایمی است که در محدوده فعالیت بانک‌ها اتفاق می‌افتد، به گونه‌ای که در برخی موارد برخاسته از خود جایگاه نظام بانکی است و یا بعضاً از جرایمی است که در حوزه قلمرو کیفری جرایم بوده و وارد نظام بانکی شده و خواستگاه تعریف آن نیز همان قلمرو کیفری است. جرایمی که در حوزه نظام بانکی، در خصوص جرایم ارزی اتفاق می‌افتد یقیناً در قالب حقوق بانکی بررسی می‌گردد و ویژگی‌ها و عناصر آن در این قالب معنا پیدا می‌کند؛ لیکن جرم در حقوق جزای اختصاصی معنا پیدا نموده و خواستگاه تعریف آن نیز همین‌جا می‌باشد، لیکن رابطه جرم و حقوق بانکی، ارتباط عموم و خصوص من وجه (نسب اربع) است زیرا برخی از جرایم، در حوزه بانکی اتفاق می‌افتد و برخی از عناصر حقوق بانکی، به جرم تبدیل می‌شود اما همه جرایم در حقوق بانکی نیست و همگی تخلفات حوزه حقوق بانکی نیز جرم نیستند. چه بسا برخی اتفاقات داخل در نظام بانکی در حد تخلف و مشمول حقوق اداری بوده و اصلاً در قلمرو کیفری وارد نمی‌شود. با وجود این، برای درک بهتر جرایم بانکی می‌بایست به قوانین موجود در نظام حقوقی ایران مراجعه نمود که در جای خود، مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۳-۲- جرایم ارزی

جرم ارزی به معنای عملی است که منجر به خروج غیرقانونی ارز از کشور گردد به این معنی که در عملیات سیستم بانکی با ارتکاب جرم یا جرایم متعدد و عمدتاً توأمان، مجرم اقدام به خروج غیرقانونی ارز از طریق سیستم بانکی می‌نماید؛ مانند اینکه با جعل اسناد تجاری که مجوز ارزش کالا و مجوز ورود کالا به کشور می‌باشد و توسط مقامات ذی‌صلاح وزارت بازرگانی تأیید می‌گردد و با ارائه آن به شعبه ارزی بانک، توسط مجرم، منجر به خروج غیرقانونی ارز از کشور شود که در نهایت می‌توان از آن به عنوان قاچاق ارز نام برد. بنابراین می‌توان عنوان نمود که قلمرو جرم‌انگاری جرایم ارزی را می‌توان در دو حوزه جرایم بانکی و جرایم ارزی به معنای خاص مورد مطالعه قرار داد که قلمرو آن در قوانین مختلف، مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۴- قلمرو جرم‌انگاری جرایم ارزی در قوانین مختلف

۴-۱- لایحه قاچاق کالا و ارز و ریال مصوب ۱۳۸۱

در سال ۱۳۸۱ دولت تصمیم گرفت قوانین پراکنده قاچاق به ویژه قاچاق ارز را به عنوان یکی از مصادیق جرایم ارزی در مسیر قانونی واحدی گرد هم آورد و ایرادات قوانین را نیز برطرف نماید و در اصل، در جرم‌انگاری جرایم ارزی همچون قاچاق ارز به انسجام واحدی دست یابد. اگرچه این تلاش با شکست مواجه شد و کلیات لایحه مربوط، رأی نیاورد.^{۱۲} عدم تعریف مشخص از قاچاق در قوانین و مقررات، سبب شد تا در مقدمه توجیهی این لایحه، یکی از انگیزه‌های تدوین لایحه را نبود تعریف جامع از قاچاق در مقررات عنوان نمود. ولیکن قانونگذار به جای تعریف عنوان قاچاق، مصادیق آن را در هشت بند ذکر نمود. در حالی که تعریف، غیر از مصداق است و هدف از ارائه تعریف یک جرم، ارائه معیار جهت تشخیص مصادیق آن است.^{۱۳}

۴-۲- قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲

در قانون مزبور، تعریف منسجمی از قاچاق اعلام شده است؛ مع‌الوصف این‌گونه تعریف نیز مصون از اشکال نیست. در ماده یک این قانون، ذیل عنوان فصل اول (تعاریف، مصادیق و تشکیلات) آمده است:

(اصطلاحات زیر در معنای مشروح مربوط به کار می‌روند: الف- قاچاق کالا و ارز: هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و بر اساس این قانون و سایر قوانین، قاچاق محسوب و ورای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشور باشد) این تعریف نیز واجد ایراداتی است. نخست: این تعریف در ذات خود واجد یک دور نیز هست و قاچاق را شامل ترک فعلی دانسته که در این قانون قاچاق دانسته شده است. ایراد دیگر در عبارت (نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز) است. این عبارت اگرچه در مورد قاچاق صادق است ولی به تمامی مواردی که تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز نقض می‌گردد قاچاق اطلاق نمی‌گردد. بلکه نقض بسیاری از تشریفات تحت عنوان تخلف گمرکی تعریف شده است. در سال‌های اخیر، موضوع محل کشف کالای قاچاق، تردیدهایی را در انتساب عنوان قاچاق به وجود آورده به نحوی که برخی قضات معتقد بودند کالای قاچاق فقط در صورت کشف در مناطق مرزی، قاچاق محسوب می‌شود و کالایی که در داخل کشور کشف شود کالای قاچاق محسوب نمی‌شود. رویه قضایی نیز به مرور زمان این

۱۲. این لایحه بعد از آنکه در تاریخ ۱۳۸۱/۸/۲۶ از سوی معاون اول رئیس‌جمهور وقت جهت رسیدگی تقدیم مجلس شورای اسلامی گردید در جلسه ۳۵۰ دوره ششم مورخ ۱۳۸۲/۵/۲۸ مطرح شد و پس از تصویب کلیات آن، به دلیل تشکیک به عمل آمده در مورد نحوه رأی‌گیری مجدداً مورد رأی‌گیری قرار گرفت که در مرتبه دوم حائز اکثریت آرا نشد. ۱۳. غلام‌حسین الهام، سید محمود میر خلیلی، و امیر محمد پرهام فر، «چالش‌های تعریف جرم قاچاق در نظام حقوقی ایران». فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی ۶۸ (۱۳۹۳)، ۵۷.

موضوع را تأیید کرد (در این مقاله مورد بررسی قرار خواهد گرفت). در حالی که جابه‌جایی کالا از مبادی ورودی (اعم از رسمی یا غیررسمی) به مناطق مرکزی کشور و یا عرضه آن در بازار نمی‌تواند در وصف مجرمانه عمل خلل ایجاد کند. علاوه بر این، محل کشف کالای قاچاق با پول شویی اثباتی است و تعریف جرم قاچاق امری ثبوتی. با توجه به اهمیت این موضوع و برای پیشگیری از سوء تعبیر، مقنن ترجیح داد در تعریف قاچاق به صراحت این موضوع اشاره شود. با توجه به صدور آرای متناقض در خصوص قاچاق و اختلاف بر سر صدق عنوان قاچاق بر کالاهایی که داخل کشور یافت می‌شود، هیأت عمومی دیوان عالی کشور در مورخ ۱۳۸۴/۱۱/۴ رأی وحدت رویه شماره ۶۸۴ را صادر نمود تا بتواند نقطه پایانی بر مسیر تفاسیر مختلف بگذارد. ولی این رأی نیز بر ابهامات افزود.^{۱۴}

در رأی اشاره شده در بالا، دادرس دادگاه انقلاب نائین و شعبه چهارم تجدیدنظر استان، در پرونده‌ای که از یک فرد ۶۷ دستگاه تلفن و ۲۰۰ ساعت کوچک رومیزی کشف شده و فرد قادر به ارائه پروانه گمرکی نبوده است، متفق‌اند این نظر را پذیرفته‌اند که صرف خرید کالا از بازار داخلی و وفور آن در بازار دلیل برائت از اتهام قاچاق نیست. موضوع خرید برای امرار معاش نیز در حقیقت انگیزه وی بود و انگیزه نیز در اثبات مسؤولیت بی‌تأثیر است. ولی موضوعی که مورد اتفاق نظر شعبه دادگاه انقلاب و شعبه تجدیدنظر بوده این است که تا هنگامی که فرد اسناد مثبت گمرکی در اختیار نداشته باشد می‌بایست تحت عنوان قاچاقچی یا حامل کالای قاچاق تحت تعقیب قرار گیرد. باید توجه داشت که در این پرونده، میزان کالای مکشوفه نیز تجاری بودن آن را تأیید می‌کند. در پرونده دیگر که از فردی ۲۳۵ عدد ماشین اسباب‌بازی قاچاق کشف شده بود، شعبه ششم دادگاه تجدیدنظر استان با استناد به دلایل ذیل، دادنامه‌ای مبنی بر محکومیت قاچاق را نقض می‌کند:

نخست) خرید کالا در بازار داخلی (بندرعباس)؛

دوم) وجود اشتباه و نظایر آن در بازار داخلی به حد وفور؛

سوم) جزء کالاهای مجاز است.

نظریه دادستان کل کشور با توجه به استدلال‌های حقوقی مختلف، بر آن است که محل کشف کالای قاچاق، نمی‌تواند باعث زوال عنوان مجرمانه شود: (... بنابراین مراتب به نظر می‌رسد: کالای مکشوفه در داخل کشور که ورود آن مشروط به تحقق شرایطی بود و یا موضوع درآمد دولت بوده ورود یا عرضه آن مستلزم پرداخت حقوق دولتی عمومی است، در صورتی که حامل یا صاحب آنها واردکننده از مبادی ورودی و مجاری قانونی در کشور نباشد، در صورتی که به تشخیص مراجع ذیصلاح، غیرمجاز و یا به تشخیص گمرک دارای جنبه تجاری باشد، مشمول مقررات قاچاق خواهد بود و طبق رأی وحدت رویه شماره ۵ مورخه ۱۳۶۱/۱۲/۱۳ هیأت عمومی دیوان عالی کشور به فرض وجود اشتباه و نظایر آن در بازار داخلی، مغایر ماهیت آن و رافع مسؤولیت مرتکب نخواهد بود. خصوصاً اینکه مبارزه با پدیده قاچاق از ارکان سیاست کلی نظام در عرصه اقتصادی بوده و به تصریح منجز بند چهارم فرمان مقام معظم رهبری خطاب به رئیس‌جمهور وقت در تاریخ ۱۳۸۱/۴/۱۲ که

مقرر می‌دارد عزم جدی بر این باشد که عمل قاچاق برای قاچاقچی کاملاً برخلاف حرفه و همراه با خطر باشد و جنس قاچاق از پیش، از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار، آماج اقدامات گوناگون این مبارزه قرار گیرد و اصلاً قوه قضاییه در مبارزه وظیفه خطیری دارد که ایفای آن وظیفه را وجهه همت خود قرار داده است.^{۱۵}

۵- فلسفه جرم‌انگاری جرایم ارزی

همان‌طور که هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعلی که در قوانین مختلف، بدان جرم اطلاق می‌گردد و دارای مجازات نیز می‌باشد را می‌توان رفتاری برخلاف نظم اجتماعی عنوان نمود، جرایم ارزی نیز، از این امر مستثنی نمی‌باشند و جرایم ارزی از جمله جرایم بر علیه امنیت اقتصادی کشور به شمار می‌روند.

مطالعه فلسفه جرم‌انگاری و آثار ارتکاب «جرایم ارزی» در امنیت نظام اقتصادی به دلیل تأثیرگذاری مستقیم بر منابع ارزی کشور و در نتیجه، تحت تأثیر قرار دادن نرخ ارز، بسیار اهمیت دارد. بر همین اساس، ارتکاب انواع گوناگون جرایم ارزی را در وضعیتی خاص باید جرم علیه «امنیت اقتصادی» کشور دانست که قانونگذار نیز، برخی از مصادیق آن را احراز و مجازات سنگین تعزیری، از جمله پنج تا بیست سال حبس، برای آن مقرر کرده است. اخلال در نظام ارزی و جرم ارزی منجر به اخلال در نظام صادراتی کشور، از اهم مصادیق این نوع از جرایم است، ولی مقنن در وضعیتی خاص، با اتخاذ سیاست کیفری سخت‌گیرانه، به تشدید مجازات روی آورده است و برخی از گونه‌های این نوع از جرایم را مصداق جرم حدی «افساد فی‌الارض» تلقی کرده و مرتکب آن را مستحق اعدام، که شدیدترین مجازات در فقه اسلامی و حقوق موضوعه ایران می‌باشد، دانسته است. افساد فی‌الارض از طریق اخلال در نظام ارزی کشور، قاچاق عمده ارز، سوء استفاده از عواید حاصل از قاچاق ارز به منظور تأمین مالی تروریسم، جعل ارز و واردات ارز جعلی از این قبیل است. باین‌حال، شایان توجه است که قانونگذار ایران در دوره‌های مختلف، سیاست‌های کیفری گوناگونی را در قبال این دسته از جرایم به کار برده است. پس از اعمال سیاست کیفری سخت‌گیرانه در دوره‌های نخست قانونگذاری، به تعدیل سیاست خود روی آورده و بار دیگر به سیاست کیفری مشدد بازگشته است؛ ولی وجه مشترک بیشتر دوره‌های تقنینی در ایران، وابستگی سیاست کیفری در قبال جرایم ارزی به سیاست‌های دولتی بوده است.^{۱۶} باوجود این ماهیت جرایم ارزی را می‌توان جزء جرایم اقتصادی عنوان نمود و فلسفه جرم‌انگاری آن را مصلحت نظام و عامه مردم می‌توان بیان داشت.

۱۵. همان، ۵۹.

۱۶. مهدی مجاهد، «گونه‌شناسی «جرایم ارزی» به مثابه‌ی «جرم علیه امنیت اقتصادی کشور». فصلنامه آفاق امنیت ۳۳(۱۳۹۵)، ۵.

۶- روش‌های پیشگیری از جرایم ارزی

پیشگیری از جرایم ارزی، روش‌های مختلفی دارد که در یک تقسیم‌بندی به پیشگیری اولیه، ثانویه و ثالثه و در یک تقسیم‌بندی دیگر به پیشگیری قضایی، کیفری، وضعی، جامعه‌ی و رشد‌مدار تقسیم‌بندی می‌گردند که ذیلاً در قسمت‌های مختلفی بدان اشاره خواهد شد.

۶-۱- پیشگیری اولیه^{۱۷}، ثانویه^{۱۸} و ثالثه^{۱۹}

هیوز^{۲۰}، این تقسیم‌بندی را متعلق به جرم‌شناسان آمریکای شمالی می‌داند که بر اساس مدل اپیدمیولوژی^{۲۱} پزشکی طراحی شده است.

۶-۱-۱- پیشگیری اولیه

در پیشگیری اولیه که لزوماً مخاطبان آن مجرمان جرایم ارزی نبوده، بلکه عموم مردم‌اند هدف اصلی از بین بردن فرصت‌های ارتکاب جرم است. در این‌گونه پیشگیری از طریق طراحی فعالانه تدابیر مناسب و تقویت توانایی‌های درونی افراد و یا اصلاح متغیرهای خارجی به افراد فرصت داده می‌شود تا رفتارهایی را در پیش گیرند که در شرایط حال و آینده برای آنان مفید است.^{۲۲} بنابراین باید افراد را در شرایط عادی تحت آموزش مستقیم و غیرمستقیم قرار داد و آنان را با نتایج زیان‌بار افعال که ممکن است در هر یک از شرایط فوق عارض گردد، آشنا ساخت تا از ارتکاب جرم خودداری کنند. این نوع از پیشگیری مشتمل بر اقداماتی است که موجب از بین بردن یا کاهش دادن فرصت‌های مجرمانه می‌شود و یا از به وجود آمدن آنها جلوگیری می‌کند، بدون اینکه به جرم یا مجرم خاصی توجه داشته باشد و قبل از اینکه هیچ‌گونه علائم و نشانه‌هایی از بزهکاری بروز کرده باشد. این روش اغلب تمایل به تفسیر اوضاع و احوال و شرایط جرم‌زای محیط فیزیکی و اجتماعی دارد (یعنی بهبود شرایط زندگی). در این روش، تأکید بر ممانعت از وقوع عمل مجرمانه است تا تأثیرگذاری بر خود مجرم. به همین دلیل شیوه‌های پیشنهادی در این نوع پیشگیری با شیوه‌هایی که در پیشگیری وضعی توصیه می‌شود، شباهت زیادی دارد.^{۲۳} برای مثال در این نوع پیشگیری، جرایم ارزی شناسایی می‌گردند و به افراد از طریق تدوین و تصویب قانون، آموزش داده می‌شود که مصادیق جرایم ارزی مواردی است که قانون معین نموده و تخطی از آن جرم است و دارای مجازات است.

17.. Primary Prevention

18.. Secondary Prevention

19.. Tertiary Prevention

20. Hughes

21 . Epidemiology

۲۲. محمود مهدوی، «رہیافتہایی برای پیشگیری»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم ۵ (۱۳۸۶)، ۱۹۹.

۲۳. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی»، مجلات تحقیقات حقوقی ۲۵ و ۲۶ (۱۳۷۸)، ۱۳۸.

۶-۱-۲- پیشگیری ثانویه

به مداخله در مورد افرادی می‌پردازد که در معرض خطر خارج شدن از مسیر مثبت زندگی قرار دارند؛ هنگامی که بررسی ویژگی‌های شخصی و وضعیت دموگرافیک فرد حاکی از آن باشد که وی در معرض خطر بزهکاری قرار دارد، اقدامات پیشگیری ثانویه برای رفع شرایط خطر و بازگرداندن وی به مسیر مثبت زندگی به کار گرفته می‌شود.^{۲۴} از آنجا که موضوع پیشگیری ثانویه مداخله در شرایط خطر است نسبت به اقدامات پیشگیری اولیه از اولویت و فوریت بیشتری برخوردار است، باوجود این پیشگیری ثانویه، مجموعه تدابیر و اقداماتی است که در مورد بزهکاران و بزه‌دیدگان بالقوه (در جرایم ارزی و غیر آن) یعنی کسانی اعمال می‌شود که وضعیت خاص آنان، آنها را بیشتر از سایرین در معرض خطر بزهکاری یا بزه‌دیدگی قرار می‌دهد.^{۲۵} در این نوع پیشگیری نیز می‌توان، افرادی که در معرض خطر ارتکاب جرایم ارزی قرار دارند را شناسایی نمود و مسیر صحیح زندگی را با توجه به اقدامات قانونی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مورد پیش‌بینی و اجرا قرار داد.

۶-۱-۳- پیشگیری ثالثه

مداخلات پیشگیرانه سطح سوم در موقعیت‌هایی صورت می‌گیرد که فرد از مرحله خطر عبور کرده و وارد مرحله بزهکاری شده است و لذا این اقدامات به منظور قطع روند بزهکاری، جلوگیری از حرفه‌ای شدن مجرم و کاستن از جدیت بزهکاری صورت می‌گیرد. با توجه به ماهیت مداخلات پیشگیرانه سطح سوم و جمعیت هدف آنها، معمولاً این مداخلات در مجموعه‌هایی مشخص مانند مراکز درمانی، کلینیک‌های بهداشت روانی و یا دفاتر مشاوره انجام می‌شود.^{۲۶} تفاوت پیشگیری سطح اول و سطح دوم با پیشگیری سطح سوم آن است که پیشگیری‌های سطح اول و دوم با توجه به ماهیت اقدامات و جمعیت هدف گروه یا جمعیت محور است و در جرم‌شناسی پیشگیری مورد بحث قرار می‌گیرد. لیکن پیشگیری سطح سوم بیشتر به افراد و موقعیت آنان در گروه توجه داشته و از مباحث جرم‌شناسی بالینی است.^{۲۷} بنابراین پیشگیری ثالث به مجموعه تدابیر و اقداماتی اطلاق می‌شود که برای جلوگیری از تکرار بزهکاری یا بزه‌دیدگی در مورد بزهکاران یا بزه‌دیدگان جرایم ارزی سابق اعمال می‌شود. تدابیر پیشگیرانه مربوط به بازتوانی بزهکاران یا اشتغال و ساماندهی آنان در جامعه و همچنین اقدامات پیشگیرانه مربوط به پیشگیری از تکرار بزه‌دیدگی در جرایم ارزی، از نمونه‌های قابل ذکر در این مقوله می‌باشند.

۲۴. قدرت الله خسروشاهی، «پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآنی»، فصلنامه بصیرت ۳۰ و ۳۱ (۱۳۸۲)، ۵۹.

۲۵. محمود مهدوی، پیشگیری از جرم (پیشگیری رشدمدار) (تهران: سمت، ۱۳۹۱)، ۲۴.

۲۶. مهدوی، پیشین، ۲۰۲.

۲۷. علی حسین نجفی ابرندآبادی، پیشگیری عادلانه از جرم در علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری) (تهران: سمت، ۱۳۸۳)، ۷۵۰.

۲-۶- پیشگیری قضایی و کیفری، وضعی، جامعی و رشدمدار

۱-۲-۶- پیشگیری قضایی و کیفری

این نوع پیشگیری که با به‌کارگیری ابزارهای حقوق کیفری اعمال می‌شود از طریق ارباب، ناتوان‌سازی و بازپروری به پیشگیری از ارتکاب جرم در جرایم ارزی می‌پردازد. پیشگیری قضایی یا کیفری تداعی‌بخش گام‌های آغازین در تاریخ حقوق کیفری است که با استفاده از خصوصیات اربابی و بازدارندگی مجازات در پی مقابله با جرم و پیشگیری در سطح فردی و جمعی بوده است. با توجه به بند پنجم اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که «اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان» را از وظایف قوه قضاییه قرار داده است، بند «ب» ماده یک قانون پیشگیری از جرم را می‌توان نمونه‌ای از این رویکرد ذکر نمود. به موجب این بند «پیشگیری قضایی عبارت است از تدابیر و اقدام‌های دستگاه قضایی در خصوص اصلاح مجرمان و استفاده مناسب از قرارهای تأمینی و ضمانت اجراها و جلب اعتماد عمومی نسبت به نهادهای عدالت کیفری.» این نوع پیشگیری بعد از ارتکاب جرم صورت می‌گیرد و هدف آن جلوگیری از تکرار جرم در جرایم ارزی در آینده است.^{۲۸} باوجوداین، در این نوع پیشگیری، اصل قانون‌گرایی از اهمیت اساسی برخوردار است؛ قوانینی همچون قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ و جرم‌انگاری قاچاق ارز در قانون مزبور را می‌توان از جمله پیشگیری‌های قضایی و کیفری در راستای موضوع جرایم ارزی عنوان نمود.

۲-۲-۶- پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی، نوعی از پیشگیری غیرکیفری یا کنشی است که تأکید بر وضعیت و موقعیت، زمان و مکان وقوع جرم دارد؛ به‌گونه‌ای که ارتکاب جرم برای بزهکار سخت‌تر می‌شود یا فرصت ارتکاب جرم از وی گرفته می‌شود و یا خطر شناسایی و دستگیری وی را افزایش می‌دهد. این اقدامات مقدم بر وقوع جرم است؛ بنابراین پیشینی نیز نامیده می‌شود. این اقدامات ممکن است ناظر به وظایف و تکالیف نهادهای پلیسی باشد. این نوع از پیشگیری وضعی، پیشگیری انتظامی یا پلیسی نامیده می‌شود (مانند حضور پلیس در جامعه از طریق گشت‌های سیار، پاسگاه‌ها، کلانتری‌ها و نظایر آنها، استفاده از تجهیزات فنی نظیر دوربین مدار بسته در اماکن عمومی، انگشت‌نگاری اجباری در فرودگاه‌ها و ترمینال‌های مسافری و ایجاد پست‌های ایست و بازرسی سیار در گلوگاه‌ها). باوجوداین، منظور از پیشگیری وضعی در این تقسیم‌بندی همانند سایر تعاریف و تقسیم‌بندی‌ها، مداخلاتی است که برای جلوگیری از وقوع جرم به ویژه از طریق کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم و افزایش خطر ارتکاب جرم طراحی شده است. در تعاریف مختلفی که درباره پیشگیری وضعی از جرم ارائه شده‌اند، دو رکن اساسی در پیشگیری وضعی دیده می‌شود، دشوار کردن و کاهش امکان ارتکاب

جرم و از بین بردن جذابیت‌های جرم که محرک فرد به ارتکاب جرم است. فرینگتون و ولش^{۲۹} در تعریفی مختصر ارکان اساسی پیشگیری وضعی یا موقعیت‌مدار را این‌گونه بیان کرده‌اند: «پیشگیری وضعی به مداخلاتی اشاره دارد که برای جلوگیری از وقوع جرم از طریق کاهش فرصت‌ها و افزایش خطر و دشواری ارتکاب جرم، طراحی شده‌اند.»^{۳۰}

۶-۲-۳- پیشگیری جامعه‌وی

پیشگیری جامعه‌وی یا جامعه‌مدار، مداخلات و اقداماتی است که برای تغییر در شرایط جامعه که بر بزهکاری در جوامع تأثیر می‌گذارند طراحی شده‌اند. از این دیدگاه تاریکی یا روشنایی معابر، شلوغی و ازدحام جمعیت، نارسایی خدمات عمومی، کمبود مسکن، حاشیه‌نشینی و دشواری‌های حمل و نقل بر بزهکاری تأثیر می‌گذارند و برخی از اماکن شهری به سبب وجود ساخت کالبدی از ظرفیت جنایی بالایی برخوردارند. این نوع پیشگیری با شناسایی مکان‌های وقوع جرم و ویژگی‌های ساختاری جوامع و اصلاح آنها صورت می‌گیرد.^{۳۱} پیشگیری اجتماعی، ایجاد تغییرات و اصلاحات فردی و محیطی است که منجر به اصلاح جامعه و فرد و منجر به جلوگیری از جرم به صورت همیشگی و پایدار می‌شود. پیشگیری اجتماعی نتایج مثبتی داشته است؛ حال می‌توان بیان نمود که پیشگیری جامعه‌مدار به عنوان یکی از مصادیق پیشگیری اجتماعی، آن است که اگر در محیط، عوامل جرم‌زا وجود داشت آنجا را خنثی سازیم.^{۳۲}

نتیجه‌گیری

در حقوق ایران، جرایم ارزی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشند و درزمینه جرایم ارزی، قاچاق ارز و ... مواد مختلفی در قوانین خاص و عام مورد توجه و تقنین قانونگذار قرار گرفته است. از این رو در پژوهش حاضر، بررسی شد که جرایم ارزی دارای مجازات مقرر قانونی است؛ با این حال، از آنجا که جرایم ارزی می‌تواند ناشی از تعاملات بین‌المللی باشد که الزاماً در قلمرو یک کشور حادث نمی‌شود، نظام‌های بین‌المللی و تنوع آن از نظر قومیت، مذهب، زبان و ... تمایزات خاصی در سیاست‌های تقنینی به وجود آورده است. مفهوم احصای جرایم ارزی در ادبیات حقوق بین‌الملل، تفسیر واحدی ندارد و در کشورهای مختلف، تفاسیر مختلفی از این مفهوم وجود دارد و ممکن است در جاهای مختلف، تفسیر واحد وجود داشته باشد. فلذا مفهوم عناصر متشکله جرم در این بحث بیش از آنکه مفهومی بین‌المللی داشته باشد مفهومی انتزاعی داشته که بستگی به سیاست‌های تقنینی جرایم اقتصادی در حوزه بانکداری داخلی دارد. جرایمی که در حوزه نظام بانکی در خصوص جرایم ارزی

29. Frington and Welch

۳۰. همان، ۲۶.

۳۱. صمد کلاتری، رسول ربانی خوراسگانی و کامران صداقت. «ارتباط فقر با قانون‌گریزی و شکل‌گیری آسیب اجتماعی»، فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه/اجتماعی ۱۸ (۱۳۸۴)، ۴۵-۴۶.

۳۲. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «تقریرات جرم‌شناسی (پیشگیری)» (قم: مجتمع آموزش عالی، ۱۳۸۲)، ۱۸۷.

اتفاق می‌افتد یقیناً در قالب حقوق بانکی بررسی می‌گردد و ویژگی‌ها و عناصر آن در این قالب معنا پیدا می‌کند لیکن جرم در حقوق جزای اختصاصی معنا پیدا نموده و خواستگاه تعریف آن نیز همین جا می‌باشد. جرم ارزی که مفاد آن خروج غیرقانونی ارز از کشور می‌باشد به این معنی است که مرتکب یا مرتکبین با ارتکاب جرایمی مانند جعل و ... و بعضاً توأمان با ارتکاب تخلف پرسنل بانکی در نهایت مرتکب قاچاق ارز می‌شوند و قاچاق ارز در این تعریف عبارت از اقدام به خارج نمودن ارز از کشور یا حواله کردن آن به خارج کشور و همچنین اقدام به خرید و فروش ارز و حمل و حواله آن برای خروج از کشور، خارج از سیستم بانکی و صرافی‌های مجاز و بدون رعایت مقررات بانک مرکزی می‌باشد؛ از این رو در رابطه با جرایم ارزی در حقوق ایران، راه‌های پیشگیری مختلفی را مورد ارزیابی و مطالعه قرار گرفت که از جمله آنها را می‌توان پیشگیری اولیه، ثانویه، ثالثه، قضایی یا کیفری، وضعی و جامعی را عنوان نمود که هر یک از موارد فوق، شیوه‌های مختلفی را در راستای پیشگیری از جرایم ارزی ارائه نمودند.

فهرست منابع

- الهام، غلام حسین، سید محمود میر خلیلی، و امیر محمد پرهام فر. «چالش‌های تعریف جرم قاچاق در نظام حقوقی ایران». *فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی* ۶۸(۱۳۹۳): ۴۷-۷۸.
- خسروشاهی، قدرت‌الله. «پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآنی». *فصلنامه بصیرت* ۳۰ و ۳۱(۱۳۸۲): ۷۳-۵۵.
- ساکی، محمد رضا. *حقوق کیفری اقتصادی*. تهران: جنگل، ۱۳۹۰.
- پایگاه اطلاع‌رسانی جمهوری اسلامی ایران، ستاد هماهنگی امور اقتصادی دولت، «سیاست دولت برای خروج غیر توری از رکود طی سال‌های ۹۴-۹۳»، ۱۳۹۳، ۸-۹، <https://www.president.ir/fa/79538>.
- عمید، حسن. فرهنگ عمید. تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۸.
- کلاتتری، صمد، رسول ربانی خوراسگانی، و کامران صداقت. «ارتباط فقر با قانون‌گریزی و شکل‌گیری آسیب اجتماعی». *فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی* ۱۸(۱۳۸۴): ۶۵-۹۰.
- مجاهد، مهدی. «گونه‌شناسی «جرایم ارزی» به مثابه‌ی «جرم علیه امنیت اقتصادی کشور»». *فصلنامه آفاق امنیت* ۳۳(۱۳۹۵): ۵-۳۲.
- مهدوی، محمود. «رهیافتهایی برای پیشگیری». *فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم* ۵(۱۳۸۶): ۱۹۱-۲۱۳.
- مهدوی، محمود. *پیشگیری از جرم (پیشگیری رشد مدار)*. تهران: سمت، ۱۳۹۱.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین. «پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی». *مجلات تحقیقات حقوقی* ۲۵ و ۲۶(۱۳۷۸): ۱۲۹-۱۵۰.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین. «تقریرات جرم‌شناسی (پیشگیری)». قم: مجتمع آموزش عالی، ۱۳۸۲.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین. *پیشگیری عادلانه از جرم در علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)*. تهران: سمت، ۱۳۸۳.